

ספרים מותו ומותו של מרדן

ז'ורז' אמאדו
מותו ומותו של קינקאס-שואג'מים
מפורטוגלית: מרים טבעון
זמורה, ביתן, 91 ע'.

גירסה א'

מה עושה מ"ל מיסחרי כשהוא רוצה להוציא לאור מה שבאנגלית מכנים בשם NON-BOOK, כלומר, את האל-ספר שהתרכזה המתאמקנת (מלשון אמריקה) שלנו משופעת בו ובשכמותה? — הוא נוטל סיפור קצר של סופר ידוע, לא בלתינחמד אבל גם לא מיידיע'מה, מותח אותו על פני 91 עמודים: אותיות גדולות, שוליים אדירים (90 עד 275 מילים בלבד לעמוד), מוסף עמוד שני, מביא איורים שכל אחד מהם משתרע על פני מספר עמודים (כגון שנסטאבו הוא "מטבע ששווה מאית הקווירי". אבל כמה שווה קרווירי? — מסתבר שמהא סנטאבו... או שמוקקה היא "תבשיל של ניתחי רג או הטילונים בתערובת של שמדקלים, חלב'קוקוס, לימון, בצל, פילפל ועגבניות": מי שכמוני לא אכל מוקקה מימי לא יטעם את טעמה גם למיקרא המתכוו המפורט). לכל התבשיל הזה מוסיפים עשרה (!) עמודי שער, הקדשה ומוטו, ולא-פחות מחמישה עמודים ריקים לגמרי בסוף הספר — וכל זה בנייר משובח: 140 גרם לבן וחלק למישע. והרי לך באלון של ספר. סיפוריהווי קצר שנופה לבועה סיפורית גדולה. אלא שלמלם של חסידיו ז'ורז' (ז'ורז'?) חורחה? מתי סוף-סוף יחליטו ה"פורטוגלים" שבנינו כיצד מבטאים את שמו בעברית) אמאדו — והם אינם מעטים במקומותינו — קיימת גם גירסה שניה לסיפורנו, צד שני למטבע הקרווירי או הסנטאבו.

גירסה ב'

אחד מספוריו הקצרים היפים ביותר של המספר הברזילאי הגדול (נכתב ב-1949), ערות חותכת לכך שברזיל תרמה לתרבות העולם לא רק את הפיזיומון השירי, את פלה, האגרי, את הקארנבל ואת הקפה. כמרבית יצירות אמאדו, מתרחשת גם זו בסאלבאדור שבנאהייה האהובה

ז'ורז' אמאדו: דיוקן
צייר קארלוס נאסטוס

עליו, שכבר היתה, תורת ליצירתו שלו, בעצמה לאגיה.

מעשה בפקיד קטן, מעין אקאקי אקאקיביץ ברזילאי, שמאס באשתו, כבתו ובאורחיהווי הזעיר-בורגני, ויצא לתרבות-זרעה שהיא טובה מאוד לנפש ולגוף, בורעות השוקולד של הפרופזה קיטרייה-עירפוקחה-לרווחה ובחברתם ההוללת של שלוש ריעי המופקרים, שכל אחד מהם לבדו גדול במידותיו מכל מה שידעו אנחנו בחיינו (אלא אם כן לגמנו גם אנו ביחד עם המוקקה גם לאי-מעט מן האדום-האדום, או במיקרה זה, הלבן-הלבן-ההוא) פאסטניה-ההשקפה הענק, רביטוראי (ולשעור ובדימוס) מארטיץ, מומחה מרופלם לאהבה, לשיחה ולהומורים, "משברירי" צייר הצפרדעים המלומד ו"אדום-החזה" בעל הפרצוף המאופר, הגורר לקוחות סרבניים לתנויות ולבתי-העסק.

הסיפור מתמקד כלילה אחד, גורלי, בחייו של הפקיד הקטן שהיה להחיל גדול, הלא הוא מוצאי יום פטירתו. מן העבר האחד: בני המישפחה המהוגנת המנסים להחזיר את המת לחיק המעמד

שבמוסכמותיו בעט. מן העבר שכנגד: ידידי-להילולת הנוטלים עימם את הגופה למסע תענוגות אחרון ברובע האורות האדומים של סאלבאדור ובמפירץ העוטר לה, שמהם מתקשה כל-כך המנוח להיפרד.

סיפור גרוטסקי חסר יראת-כבוד, לא גדול אולי אבל עצום. שופע חיוניות והומור, לועג לאנינות ולמעמקים, גרוש צבע מקומי — במקום שצריך ובמקום שלא צריך. ובקיצור: סיפור שעל קו הגבול שבין הפולקלור למיתוס המתורגם (תרגום רענון, קולח) ללשון שהפולקלור החדש שלה הוא עניין של אנקדוטות, פיברוק חברתי או חומר ארכיוני. התשובה הברזילאית לרבי נחמן מברסלב ולתיאוסופיה של פנחס שדה.

אובה אובה מול אבא אבא של ישראל-סבא. **נ. סוקר**

רעת לבנון נקר

כפרוס שבוע הספר העברי הנהיג קול ישראל "שרות" סיפורות לציבור, תחת הכותרת סיפורות על הגל. הוא פנה לאנשי-ספר ולאנשי-ציבור וביקש מכל אחד מהם להצביע על ספר, אשר מן הראוי (לדעת המצביע) להפנות אליו את תשומת-ליבם של הקוראים. קול ישראל, ניתן להניח, התכוון לספרים מן התקופה האחרונה (אם כי לאו דווקא מן השנה האחרונה) ספרים שראו אור וזכו — או לא זכו — למלוא תשומת-הלב המגיעה להם.

מפיקי סיפורות על הגל פנו אל האנשים שמלאכתם והתעניינותם מביאות אותם להיכרות נרחבה, פחות או יותר, עם הנעשה בעולמה של המולדת הישראלית, כדי שהללו יבליטו את הספרים, שבעינים הם ראויים להבלטה, למען ישמעו ויידעו אלה שהם פחות-בקיאים.

כיו הראשונים שנתבקשו להצביע על ספר,

קינקאס שואג'מים:
יותר מדי יין שרף

לפי בחירתם, היה, כמובן, גם שרה-חינוך והתרבות ונשיאנו לשעבר, יצחק נבון. והנה, יצחק נבון, כשיקול הרעת ונבועם ההליכות ומתקדשהו שלו, שהיו כבר לשם דבר, המליץ... על איזה ספר המליץ, לדעתכם? שמה הצביע שרף החינוך-התרבות על ספר שירה או פרוזה מקורי שראה אור בישראל, לאחורונה? שמה המליץ על ספר הגות או מסה, או אולי ספר מחקר שראה אור בשנים האחרונות ולדעת שרה-חינוך ראוי שגם הקהל הרחב יידע על קיומו? ואולי, בהאמינו כי אין עתה סיפורת ישראלית מקורית בעלת ערך, הצביע השר המופקד על ענייני תרבותנו על ספר מתורגם חשוב, שהיכרותו עמו תביא את הקורא לגילוי סופר שלא הכירו או להתמודדות עם רעיון שלא שיערו? לא מניה ולא מקצתיה.

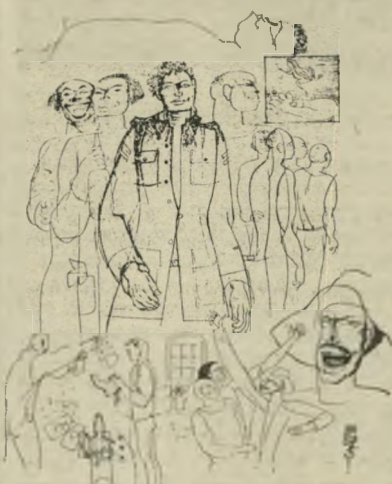
שרה-חינוך-התרבות מצא לנכון להפנות את תשומת-לב הציבור לספר האגדה התלמודית המידרשית בעיבודם של ח"נ ביאליק ו"ח רבניצק? ספר האגדה הופיע, כידוע, בעשור הראשון של המאה העשרים ונעשה מייד לספר עם. הוא יצא לאור בחו"ל ובארץ בעשרות מהדורות וליווה את אוהבי הסיפורת והמשכללים העבריים כמשך יותר משיבעים שנה. "לגלות" אותו בשנת תשמ"ו הרי זה כמעט כמו לגלות את התנ"ך; ואכן, שרה-חינוך-התרבות מנה כנימוק ראשון ל"בחירתו" את העובדה ש"הספר הזה"

(ספר האגדה) השפיע עליו (על שרה-חינוך והתרבות) יותר מכל ספר אחר. אחרי התנ"ך, כידוע, יצחק נבון, מחברו של בוסתן ספרדי, הוא אישיות רוחנית-יצירתית ממדרגתם של ביאליק או עגנון, לכן חשוב — ממש נחוץ — לדעתו, שהמוני בית ישראל יידעו מה הם הספרים העיקריים שעיצבו את אישיותו הרוחנית, והטי כיעו את חותמם על יצירתו הסיפורית והתרבותית.

העניין הזה הוא חשוב כל-כך עד כי יש לשאול, מדוע בחר השר להצביע דווקא על הספר השני בחשיבותו, מבין הספרים שהשפיעו עליו? מדוע לא בחר כבר בתנ"ך עצמו? האם זה מפני שהוכרת הספר השני איפשרה לו (בדרך אגב), להזכיר גם את הספר הראשון, וכך נמצאנו זוכים בידיעה חשובה כפולה? או שמא עלינו להבין שהיה זה מעשה דיסקרטי, שמעורבת בו גם זהירות מסוימת: השר פשוט השאיר את התנ"ך כספר-בחירה לראשי-הממשלה...

אחרי הנימוק הראשון, באו, כמובן, גם נימוקים אחרים. אלו נימוקים לא תתקשו לנחש. ובכן, ראשית, הסיגנון ושנית התוכן... הסיגנון קולח ו"עברי" ועשיר ומצויין, והתוכן... הריני מודה ומתודה שכאשר הגיע השר לפירוט מעלותיו של תוכן ספר האגדה התחלתי לחפש על גלי-האתר את הגל קל; פשוט כדי להימלט מה פומפוזיות, ממתק השפתיים ומעומק הנבונות, שהיו כבר למעלה מכוחו של אורח רגיל, ועוד בשעה תשע בבוקר.

בינתיים אנו מצפים לשווא לאיזו הודעה מפיו

הילולה אחרונה:
מוקקה וקאשאה

של שרה-חינוך-התרבות על מעשים שמישרדו יעשה לרווחת הסופר הישראלי, אשר נימים אלה מגיע מצבו הכלכלי לנקודת מצוקה עמוקה יותר משהיתה זה שנים. אנו מצפים, כנראה לשווא, לשמוע מפיו משהו על סיוע להפצת הספר העברי, לטיפוח כתיבה-העצת הסיפוריים וכו'. דווקא שבוע הספר העברי יכול היה לשמש הודמנות נאותה לשר, המופקד על ענייני התרבות בישראל, להודיע משהו בעניין מן העניינים הללו.

אבל כיצד יוכל יצחק נבון להתפנות לרבירים שהם חולין שבחולין? הרי הוא קורא ב-ספר האגדה!... **ר.נ. בון**

תרבוץ

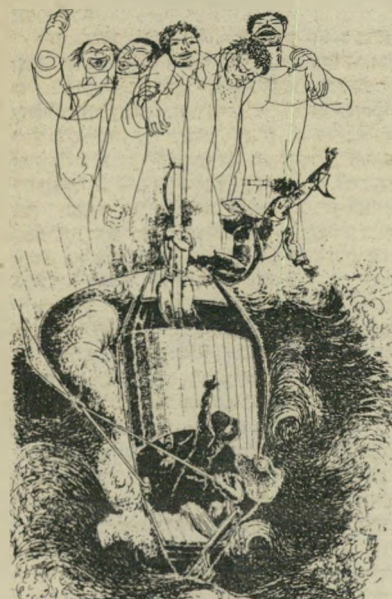
מוספים סיפוריים

הסרט שואה צריך שיסיר ממדפי המוספים הסיפוריים את כל שיגרת הרשמיות, המסות והשירים למשך שבועות רבים, ובהם יידון ויבחן לאירדווקא מנקודת-ראות סיפורית, אלא מכל הזוויות האפשריות: האמנותית, המוסרית, הפילוסופית, הפסיכולוגית, הקיומית, הדתית ועוד ועוד. אומנם מדובר ביצירה קולנועית בלבד, אך יצירה הנעצת בלבו של אחד הנושאים המזועזעים ביותר בתולדות האדם. עד היום ממתניה האנושות כולה להסברים שינתנו על ידי הפסיכיאטרים, המרענים ואנשי-הירוח, באשר לאותו פגם שנתגלה באינטליגנציה של כוכבי הלכת, כדי שיהיה ניתן להתמודד עם השאלה: כיצד עם שלם, בלא איבוד ההכרה, לוקה במחלת נפש נדירה, מעין פסיכופאטולוגיה המונית, המתבטאת באובססיות השמדה כלפי אוכלוסייה אחרת תוך כדי הפגנת קור-רוח מישירי ביורוקרטי.

מקובל לחשוב כי שום שיר אינו יכול להיכתב

על נושא זה, כפי ששום פרפר אינו יכול להתקרב אל השמש, וכי מוטב להמתין עוד דור או שני דורות כדי שהטראומה האנושית תירגע ותתאפשר גישה אובייקטיבית ומאוזנת לבחינת התופעה. זה מכבר נטען על-ידי פסיקאים, כי ציקרע בה הטלה פיצצת אטום לא תופיע בימחיה במשך אלף שנים; לפיכך דומה כי קלוד לנצמן, יוצר הסרט, הצליח לבנות חללית מיוחדת במינה, עמידה בפני טמפרטורות גבוהות של זוועה, ובאמצעותה ניתן להתקרב אל אותה תופה, מעט יותר מהפרפר ובלא להיכחד.

אם הקולנוע הוא החלוצ בתחום האמנות בת"ו זמננו, חלוצ בפריצת דרכים אל אמנות-העל, אשר תשתמש בהישגי המדע והטכנולוגיה כחומר כיד היוצר, הרי שקלוד לנצמן, תלמידו של ז'אן פול סארטר ואישירוח בפני עצמו, הוא בודואי אחד מגיבוריו. שכן סרטו של 400 שעות, המתגבש למראאתוך-צפיה בן 9 שעות, פרי עמל של 11 שנות עבודה, על פני 14 מדינות, הוא ללא ספק מיפעל רוחני מהפכני המניח יסוד לסוג שונה של מציאות קולנועית, ובאשר לצד הפרדגוגי הכרוך

המת וארבעת רעיו:
מבאהייה באהבה

ביצירה זו: אילו ניתן היה — מן הדין היה שכל הגרמנים שבעולם, אלה החיים ואלה שעוד ייוולדו, יצפו בסרט זה מרי-שנה בשנה ובמלוא אורכו (400 שעות רצופות), כלומר כשישה עשר יום בשנה, עד סוף ימיהם; זאת, כדי שתחדור להכרתם החמקמקה ולו אלפית-זוועה ממה שעוללו בימי מחלתם.

ולעניין אחר, שלא כנשנים קודמות, אין שבוע-הספר-העברי זוכה השנה לכתבות, ראיונות ומאמרים, ואינו מתקבל בחגיגות-יותר ממוספי הסיפורת, ומוטב כך, להוציא מוסף מעריב (שלעורכו, משה רור, זהו שבוע-הספר הראשון החל בימי כהונתו בתפקיד הרס), אף מוסף סיפורתי אחד אינו רותם את סופריו ומבקריו למרכבת יחסי-הציבור של המול"ים, הנהגים העיקריים של המיפעל: אלה המקדמים רפואה למכה, בכריס בכל ערב שבוע-הספר על קשייהם הכלכליים העצומים, במגמה להכין את הרקע לגריפת ההון בלא שותפים.

באיצטלה של התרחשות תרבותית הנושאת אופי פדאגוגי-רוחני, הפך שבוע-הספר-העברי, כמרוצת השנים, לאירוע כלכלי רב-עוצמה, בו מתגלגלים סכומי כסף גדולים, ובו מובלטים ללא כחל ושרק כל ההיבטים החומריים של המוסדות בתחום הספר. המנטאליות הממוסרת כליל, המוסווית כל ימות השנה, מוצבת כמשך שבוע אחד במרכז הבימה: דונגי-מכירה מהודרים, יצירות טובות מראה, קדוראטורים מעצבי כיכר ובמת-דיקלום של פייחה-משוררים, הכל לכי חוקי השיווק האגרסיבי, כאשר פינג'פונג'הש מות של סופרים ומשוררים, המנתח מרמקול לרמקול, משלים את התפאורה החגיגית, בהציגו את הוברבו שבקצה העוגה.

מצב זה, על כל הוולגאריות שבו, עוד היה מתקבל על הדעת אילו זכתה גם היצירה הסיפורית, המהות האמיתית של אירועי ספר, לסקרנות, לתשומת-הלב ולהתעניינות של אותה נהר-אדם הוורם לכיכרות ולגנים, או אילו זכה הסופר עצמו לנתח כל שהוא מהרווחים המתגלגלים בין הבסטות. במציאות לא מתרחש לא זה ולא זה; החגיגה היא חגיגת קניות גרידא (המשך בעמוד 42)